

Шахун Василь Іванович,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових
наук України

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ГАЛУЗІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Для належного розвитку як суспільства, так і держави загалом важливе значення мають трансформаційні зміни у всіх його базових сферах життєдіяльності. Так, зокрема і реформування вищої освіти зумовлено прийняттям нової редакції Закону України «Про вищу освіту» [9]. Відповідно до ст. 5 зазначеного закону, науковий ступінь кандидата наук прирівнюється до підготовки докторів філософії, які стосовно рівнів і ступенів вищої освіти відповідають не тільки науковому, а й освітньо-науковому (третьому) рівню, тобто посилюється освітня складова підготовки. Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти за компетентностями відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій [7] і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та (або) дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Реформування підготовки кандидатів наук (докторів філософії) потребує ефективного як правового так і наукового супроводу. Суттєве реформування підготовки докторів філософії вимагає розробки нових стандартів освітньої діяльності (ст. 9), які розробляються для кожного рівня вищої освіти в рамках кожної спеціальності та є обов'язковими до виконання всіма вищими навчальними закладами незалежно від форми власності та підпорядкування, а також науковими установами, що забезпечують підготовку докторів філософії [9].

Зазначене дає підстави констатувати, що системне дослідження будь-якої власне правової проблеми, зокрема у галузі кримінального права неможливе без аналітичного огляду стану наукового розроблення досліджуваного питання у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі, конкретно-історичних форм її виявлення, тобто без з'ясування її генезису, основних етапів розвитку й сучасного стану,

філософської парадигми досліджуваного питання та його методологічних засад.

Теоретичними передумовами такого дослідження є, серед іншого, знання сутності, стану й меж наукових розробок у сфері досліджуваного питання. Оптимальне формулювання завдань дослідження дає змогу об'єктивно дослідити питання в цьому напрямі та їх взаємозв'язок із положеннями суміжних галузей права.

Крім того, слушно зазначає П.П. Баранов, що будь-яка правова конструкція, яку переносять на вітчизняний ґрунт – невід'ємна від філософської та юридичної культури відповідного суспільства. Вона частина механізму, який десятиліттями «притирався», яка ефективно працює тільки в ньому. Чи можна створювати ідеально функціональний механізм із деталей, які навіть досконало зроблені, але від різних агрегатів? Причому, схоже, що деталі ці беруться і з'єднуються разом в цілому без будь-якого плану, мало не інтуїтивно» [2, с. 50–51].

Світовий досвід правозастосування переконує у тому, що історія розвитку будь-якої галузі законодавства, включаючи і кримінально-правову галузь, не є сумою випадкових складових частин, а являє собою закономірний взаємопов'язаний поступальний процес. Використовуючи знання про історію кримінального законодавства, можна дослідити особливості генезису різноманітних кримінально-правових явищ і інститутів у кожній державі світу, простежити, як виникали, розвивалися та удосконалювалися норми права, які позитивні та негативні риси були в минулому, від чого треба відмовитися, та на що треба звернути увагу в майбутньому. У цьому зв'язку О.Ф. Кістяківський зазначав, що «тільки історія може дати пояснення причин як сучасного стану кримінального права, так і стану його в попередні періоди» [5, с. 39].

Необхідною передумовою дослідження у галузі кримінального права є визначення теоретико-методологічних засад його проведення. Опанування теоретичними засадами і методами науки кримінального права є неодмінною умовою успішної дослідницької роботи на всіх етапах: від пошуку і виявлення джерел, їх систематизації і класифікації до наукової критики, встановлення достовірності інформації про джерела дослідження, її інтерпретації. Застосування відповідних методів суттєво позначається на науковому рівні досліджень, сприяє об'єктивному висвітленню подій та явищ.

Дійсно важливим аспектом з'ясування науково-теоретичних засад будь-якого дослідження є вибір відповідного методологічного інструментарію. Методологією взагалі є сукупність прийомів, методів

і засобів наукового мислення, що становить комплекс шляхів і форм руху мислення від незнання до знання [3, с. 16; 4, с. 7; 6, с. 37; 1; 8].

Методологія науки кримінального права перебуває в нерозривному зв'язку з домінуючими в суспільстві принципами правової доктрини, яка фактично виконує функцію вихідних положень праворозуміння, визначає засади правового пізнання дійсності. За цих обставин аналіз методології правових досліджень юридичної діяльності, передусім, необхідно пов'язувати з ідеями позитивізму, антропології, соціології, аксіології права тощо, притаманних сучасному стану правничої методології.

Наука кримінального права, як і інші науки, використовує різні методи дослідження для усвідомлення соціального змісту кримінально-правових норм, їх призначення й ефективного застосування, всебічного вивчення і розуміння проблеми боротьби зі злочинністю, учинення злочину та покарання за нього. До таких методів належать: історико-правовий, метод порівняльного правознавства, догматичний (юридичний), конкретно-соціологічний, діалектичний, статистичний. Наука кримінального права тісно пов'язана з іншими гуманітарними науками та використовує їх досягнення, зокрема методологічні.

Розробляючи методологічні засади дослідження, передусім слід урахувувати специфіку об'єкта дослідження, ґрунтуючись на методології науки кримінального права. Основоположним принципом дослідження будь-яких правових проблем слугує єдність логічного й історичного підходів, здатна запобігти, на думку Д.А. Керімова, як омертвінню логічного, так і хаосу історичного. Саме тому, з огляду на специфіку теми, задач і мети дослідження, а також для повного й об'єктивного аналізу досліджуваного предмета доцільно використовувати методологічний інструментарій, який репрезентовано системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів.

Не існує єдиної позиції щодо виділення основних методів дослідження кримінально-правових норм Особливої частини кримінального права. Але це необхідно робити, ураховуючи специфіку власне предмета дослідження. Тому методологію досліджень загалом становлять система загальнонаукових і спеціально-наукових методів, що забезпечують об'єктивний аналіз досліджуваного предмета.

Ми дійшли до такого етапу, коли є необхідним аналізувати правові доктрини не з формально-юридичних, психологічних чи соціологічних засад, а висвітлювати це через призму національно-історичного, культурно-типологічного розуміння природи законодавства, об'єднавши це в єдину систему, яка буде приносити свої позитивні результати, як для суспільства в цілому так і для побудови

цілісної, неподільної правової держави з високим розвитком як моральної так культурної свідомості. Тому, наукові дослідження докторів філософії у галузі кримінального права повинні ґрунтуватися на стані наукового розроблення досліджуваного питання у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі, на дослідженні основних етапів його розвитку, його філософській парадигмі та методологічних засадах.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Философия права. Москва: Изд-во НОРМА, 1999. 336 с.
2. Баранов П. П. Философия права : наука и учебная дисциплина. Философия права как учебная и научная дисциплина : *Материалы Всероссийской научной конференции*. Ростов-надону, 1999. С. 50–51.
3. Гуторова Н. О. Проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2001. 459 с.
4. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). Москва, Аванта +, 2001. 560 с.
5. Кистяковский А. Ф. Элементарный учебник общего уголовного права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства. Часть Общая: Учебник. Киев: Изд-е Книгопродавца-Издателя Ф.А. Иогансона, 1891. 850 с.+13 с.
6. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2012. 908 с.
7. Національна рамка кваліфікацій: Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1341 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
8. Нерсесянц В. С. Философия права. Учебник для вузов. Москва: Издат. группа ИНФА-М-НОРМА, 1997. 652 с.
9. Про вищу освіту: Закон України. *Голос України*. 2014. 06 серпня.